

Kvennablaðið kost-
ar 3 kr. innanlands
erlendis kr. 3 60
(90 cent vestan-
hafs) $\frac{1}{2}$ verðsins
borgist fyrirfram, en
 $\frac{1}{2}$ fyrir 15. júlí.

Kvennablaðið.

Óþögn skrifleg
bundin við ára-
mót, ógild nema
komin sé til út-
get. fyrir 1. okt
og kaupandi hefi
borgað að fullu.

23. ár.

Reykjavík, 30. júlí 1917.

N. 7.

Alpýðueldhús.

I.

Pau eru engin ný hugmynd, því um tvo síð-
ustu áratugina hafa menn verið að rita og ræða
óg bollaleggja um nytsemi þeirra. En vanafesta
almennings og ótrú á að gerbreyta heimilis-
færslunni, hefir verið þar verstí prepskjöldur-
inn í vegi. Þær litlu tilraunir, sem í þá átt hafa
gerðar verið, hafa ekki getað komið að tilætl-
uðum notum, eða breytt almenningsálitinu og
trúleysinu á þetta fyrirkomulag. Pau fáu sam-
eldhús, sem komið hafa upp áður, hafa mest-
megnis verið stofnuð og rekin af einstöku
mönnum fyrir leigendur í sama húsinu, og þá
aftur af efnaðra flokknum.

Öðru máli er að gegna um alpýðueldhúsin,
sem stríðið er nú svo að segja að flytja inn í
þjóðfélögin. Pau eru stofnuð og rekin á allt
öðrum grundvelli og eftir öðrum reglum. Pau
eru alls ekki gerð til að auðga þá, sem reka
pau, heldur til að bæta hag notendanna, þeirra
sem matinn fæ. Aðallega eru það bæjarfélög,
sem standa fyrir þeim og reka þau á kostnað
bæjarsjóðanna. Og það, sem hefir hrundið þeim
á stað er sparnaðarhugmyndin. Aðallega er það
þá tvent, sem sparnaðurinn beinist mest að
viða, að minsta kosti hér á Norðurlöndum.
Það er eldsneytið og húsnæðið. En vitaskuld
getur matarsparnaður mikill og vinnusparnað-
ur, einnig komið til greina, ef alpýðueldhúsin
eru rekin af hagsýnu færri fólki, og öllu er
hagað svo vel til sem auðið er.

Alpýðueldhúsin eru lengst á veg komin í
Þýskalandi, enda hafa visindin, verkleg þekk-
ing og járnhörð lífsnauðsyn hjálpast þar að
því að fullkomna þau á allan hátt. Hin al-
kurnna stjórnsemi Þjóðverja á öllu þjóðfélags-
skipulaginu innanlands, hefir ef til vill hvergi
staðist slíka eldraun, og í skipulagi þessarar al-
pýðumatreiðslu og matarskamta, sem allur
heimurinn er nú að taka eftir þeim, og það
jafnt hvort menn eru vinir þeirra eða óvinir.
Þangað senda landsstjórnir og bæjastjórnir
nefndir sínar og fulltrúa, til að læra af þeirra
miklu reglu og fyrirmyndar niðurröðun, sem
allir dást að. Enginu efar að margt af því muni
verða framtíðarfyrirkomulag um allan hinn
mentaða heim.

Síðastliðið haust og vetur fóru Danir fyrst
að koma upp hjá sér alpýðueldhúsum. Það var
fyrst eftir að siglingabannið hófst til Englands
að Kaupmannahöfn setti sitt alpýðueldhús á
fót. Bæði Aarhus og Næstved höfðu sett sín al-
pýðueldhús á fót um haustið 1916. Í Horsens
var það »Hjælpekassen«, sem stofnaði alpýðu-
eldhúsið og rekur það. Í hinum bæjunum voru
það bæjarfélögin sjálf.

»Alt var svo óundirbúið hjá okkur þegar við
fórum á stað«, sagði skrifstofustjórinn, sem eg
átti tal við í ráðhúsinu í Kaupmannahöfn.
»Premur vikum eftir að bæjarsjórnin hafði
samþykkt að setja skyldi upp alpýðueldhús, var
það komið á fót. Við leigðum gamla niður-
súðuverksmiðju og byrjuðum með að búa til
miðdagsmat handa 4000—5000 manns. En til-
gangur okkar er að síðar verði búnir til 15,000
miðdagsmatsskamtar daglega. Þá vonum við það
borgi sig. Nú eru útsölustaðirnir 8 fyrir alla
Kaupm.höfn. Það eru leikfílmishús barnaskól-
anna, sem við verðum að taka til þess. Þan-
g að verða menn svo að sækja matinn. Matar-
seðlarnir eru seldir daginn áður, það flýtur
fyrir. Hver miðdagsverður kostar 40 aura. Kjöl-
matur með kartöflum eða öðru grænmeti og
súpur eða grautar. Kjötíð ætlumst við til að sje
svo riflegt að afgangur geti orðið af skamtinu
ofan á brauð kaupandans, til næsta máls, til
að spara hin dýru álagsmatarkaup. Þetta á
ekki að vera neinn fátækrastyrkur. Það er gert
til þess að hinar mörgu smærri fjölskyldur
spari suðugasið, af því gaskolin eru af svo
skornum skamti.

En svo ætlum við næstu daga suður til
Berlin til að skoða alpýðueldhúsin þar.

Síðan fylgdi hann mér í bifreið út á Norð-
urbrú til að skoða alpýðueldhúsið sjálft, og til
hinna ýmsu útsölustaða í bænum. Þetta var
um miðjan mars, litlu eftir að það var sett
á fót.

Fyrir þessu eldhúsi stóðu karlmenn, og karl-
menn einir störfuðu við það, nema 2—3 konur
til léttari verka. Húsnæðið var þá þegar langt
of lítið, en stóð til það yrði stækkað. Maturinn
leit út fyrir að vera góður. Skamturinn var
þann dag $\frac{1}{2}$ liter brauðsúpa, 20 kvint flesk og
 $\frac{1}{4}$ liter af stúfuðu hvítkáli í jafningi með —
þetta kostaði 40 aura.

Mjög fór afgreiðslan rólega og vel fram. Allir fengu tölusetta miða jafnóðum og þeir komu, og eftir þeim voru þeir afgreiddir, nr. 1 fyrst o. s. frv. — Sumstaðar var inngangur út um aðrar dyr en útgangan og á það fyrirkomulag að verða framvegis. Á sunnudögum var að eins einn betri kjötréttur með grænmeti en enginn spónamatur, og kostaði skamturinn þá 30 aura.

Eg kom í eldhúsið á miðjum matartímanum. Eg skal játa að ekki mundu góðar húsmæður hafa verið ánægðar með þá umgengi á eldhúsinu, sem þar var þá. En það hefir eflaust komið til af þrengslunum og óþægilegum húsakynnum að mörgu leyti. Ef til vill líka verið sóðaskap karlmanna að kenna. Með sjálfan matinn hefir eflaust verið farið þrífalega.

Frederiksbergs bæjarfélag kom síðar upp sínu alþýðueldhúsi. Ekki fyr en 20. apríl síðastl. Þar standa konur einar fyrir öllum rekstrinum og sé eg á dönskum blöðum síðan, að það líki miklu betur og gangi ágætlega. Hefir það einnig verið sett upp í niðurlagðri kjötsuðuverksmiðju. Það selur daglega 1200 miðdagsskamta, sem eru 2 réttir heitir með tilheyrandi grænmeti. Er þar talinn breytilegri og betri matur og kostar það sama, eða 40 aura skamturinn. Matseðillinn var til 3 vikna. Eina vikuna t. d. var hann svolátandi:

1. Sætsúpa og flesksteik með tilheyrandi kartöflum eða grænmeti.
2. Hrisgrjónavellingur og kjötsnúðar í karry.
3. Baunir og flesk.
4. Áfasúpa og kjötkássa.
5. Bygggrjónasúpa og steiktur frikadellur.
6. Nautakjötssúpa með hrisgrjónum og pipar-rótarsósu.
7. Hrisgrjónasúpa og barið kjöt með kartöflukássu.

Þetta virðist nú vera mjög góður matur, enda var fólk mjög ánægt með hann. Og það sem er ekki minnst um vert: fyrirtækið ber sig. En það þökkuda blöðin líka mikið því, að konur stæðu þar algerlega fyrir. Í Kaupmannahafnar-alþýðueldhúsinu var búist við stórum reikningshalla fyrst um sinn.

Alþýðueldhúsið í Næstved er líka rekið af bæjarfélaginu, og standa konur einar fyrir því. Það býr til miðdegisverð handa 300—400 manns daglega. Miðdegismaturinn er tveir heitir réttir með tilheyrandi grænmeti og kartöflum, og kostar skamturinn 35 aura. Það hafði 400 kr. í ágóða eftir 6 mánaða rekstur.

Alþýðueldhúsið í Horsens er sett upp 17. apríl 1916 — og hefir á reikningsárinu, eða frá 17. apríl 1916—31. marz 1917, selt 126,171 matarskamta á 30 aura hvern (tvo heita rétti matar). Samtals kr. 37,851,30. Útgjöldin hafa verið

40,388,29. Matarskamturinn hefir því orðið hér um bil 31,6 aura.

Þetta eldhús er mjög vel útbúið með nýustu áhöldum. Fyrir því standa og konur einar.

Minni kvenna

eftir *Stephan G. Stephansson.*

Mörg eru verkin vandafull —
til vona bregðast kynni,
að vera ei kjörið kvenna-gull
en kveða þeirra minni!
Því er það ei, brúðir, ærið hart
því einvalasta að hrósa,
og eiga bæði um blátt og svart
og bjart og dökt að kjósa?

Því augu dökk og augu blá
eg aldrei greini sundur,
og mig gat hrífið há og lág —
og hverjum finst það undur?
Þó svipir tækju sinn hvern blæ
var seiðurinn jafn í öllum,
og blíður, eins og blámi á sæ,
og birtan yfir fjöllum.

Við, sveinar, gleymdum sumu því
sem segja ykkur hugðumst,
og koma því fyrir öðru í
en ástakvæðum brugðumst.
En þó í húsi hreyfðuð rokk,
og hrifu út um völlinn,
þið áttuð víðan vöggustokk,
með vængi yfir fjöllin.

Og mörg er sagan sönn um það.
— Þó sé hún hvergi bókuð —
þá dygd sem fáa átti að
í ástarfóstur tókuð.

Og oft hefði kaldlynd karla-þjóð
á klakann ýmsu fargað,
og borið út fegurð, frelsi og ljód,
sem fleyttuð þið til bjargar.

Sú ein var stoð, sem aldrei brást
við ofurkapp og þrefið,

að vita það í ykkar ást
sem okkur bezt var gefið.
Og æska, vertu vitni manns
með vonir hæstu sínar,
sem leggur frjálsa framtíð lands,
þú fljóð, í hendur þínar.

En fremst eru þær af freyjum lands
og segurst þeirra minni,
sem góðum ástum göfugs manns
ei glötuðu nokkru sinni,
þó hárið yrði hvíta-gull
og hëla á kinnum rjóðum:
Með frjálsan hug og hjörtun full
af hlýjum vögguljóðum.

Næstu framtíðarhorfur.

Aldrei hafa þær verið kviðvænlegri en nú. Enginn getur sagt fyrir hvað komið geti fyrir; jafnvel ekki á næstu dögum, og enga hugmynd getum vér heldur nú haft um, til hvaða örþrifaráða stjórnarvöld vor verði að taka. Hvorki alþingi né landsstjórn geta nú gert nokkurar ábyggilegar áætlanir, ekki einu sinni fyrir nánustu framtíð. Ófriðarsverðið vofir yfir höfðum vorum, og það *getur* fallið á hverju augnabliki. Þetta sverð sem vér Íslendingar þurfum aðallega að óttast er útslutningsbann Ameríku og annarra þjóða, sem vér enn þá höfum einhver skifti við, og þar af leiðandi algert samgöngu og viðskiftaleysi við umheiminn.

Vér viljum *vona* að svona fari ekki. En vér erum þó skyldug til að búa oss undir að svo *geti* farið, og hafa gert oss það ljóst hver áhrif það mundi hafa hjá oss. Vér yrðum þá algerlega að búa að okkar eigin efnum. Og vér yrðum að gera meira: Vér yrðum að hjálpa hverir öðrum.

Aðrar þjóðir flestar era ver settar en vér. Þær geta sem sé orðið neyddar út í ófriðinn, til að taka *beinan* þátt í honum, auk þess sem þær verða allar að lida undir

viðskiftastríðinu eins og vér, með samgönguleysi og sulti, sem vér höfum ekki enn þá orðið að reyna.

En það er líklega einmitt þess vegna að út lítur fyrir að nágrannaþjóðunum skiljist betur en oss, hvað nauðsynlegt sé að vera *samlaka* einmitt nú. Þær láta mestu deilumálin liggja. Landsstjórnir eru að mestu leyti látnar óáreittar af stækustu mótsflokkunum, og þingin gefa hver heimildarlögin fyrir þær öðrum viðtækari, til að fara með fé og völd sem nauðsyn tímanna krefur. Og þótt viðskiftalíf og eignaréttur manna sé hindraður og brotinn, vegna almennings heillar, þá er furðanlega hljótt um það. Allir virðast skilja að hér er að eins um eitt að tefla: lí/ þjóðanna, sem er í veki. Fyrir það verða allir að vinna til að sleppa að hugsa um eigin hagsmuni.

Líklega er það af því að vér búumst ekki við að lenda í sjálfu ófriðarbálinu að vér virðumst yfirleitt eiga svo erfitt með að *skilja* ástandið og tímana, sem nú eru að skella á oss. Það er eins og oss finnist það hróplegt ranglæti ef gerðar eru einhverjar fyrirbyggjandi ráðstafanir, sem að einhverju leyti taka fram fyrir hendur einstaklinganna. Menn heyra varla annað en óánægju með hvað, sem er gert. Og það lítur svo út sem hver æsi annan upp með nýjum og nýjum kviksögum.

Hér verður að taka í taumana og breyta til. Við verðum að skilja það að þær ráðstafanir sem nú eru gerðar ofan frá Alþingi og niður að minstu sveitarstjórnunum, þær eru ekki gerðar að gamni sínu. Landsstjórn, bæjarstjórnir og sveitarfélög *leika sér ekki* að því að taka ógrynni fjár að láni upp á einhverja væntanlega framtíð, það er bláköld lífsnauðsyn, sem setur okkur stólinn fyrir dyrnar, það er eina sjáanlega ráðið, til að geta lifað nánustu framtíðina, næstu missirin.

Við konurnar verðum nú að leggja okkar bestu krafta fram. Við, sem erum svo vanar, margar hverjar að verða að velta hverjum eyrinum í lófanum áður en við látum hann, til þess að reikna út hvað

við getum mest fengið fyrir hann, við verðum nú að leggja okkur í bleyti með að finna góð ráð til að spara.

Við vitum allar að það má spara á ýmsa vegu, það má spara eyririnn en fleygja krónunni. En það má líka spara, svo að miklu gagni komi, og lifa þó sæmlega góðu lífi. Það eru aðallega smámunirnir sem þarf að gefa gætur að.

Við eigum að hjálpast allar að. Fyrst og fremst verðum við að reyna að gera okkur ljóst *hvernig ástandið er*. Og svo að hjálpast að bæði konur og karlar að komast fram úr því.

Í fyrirlestri sem ein af merkustu konum Kaupmannahafnar hélt í vetur sem leið, einmitt um þetta efni, sagði hún: »Sparnaður er borgaralegt mál og borgaraleg skylda. Hún sagði að nú krefðust bæði landsstjórn, bæjarstjórn og allir leiðandi menn þess að *allir* slægju af kröfunum. Þetta væri ekki gert að gamni sínu. *Allir* auðugir og fátækir, æðri og lægri yrðu að skilja að framhjá þessu *yrði ekki* komist. Peningar hjálpuðu ekkert, þegar *ekkerl væri að fá keypt*. Einkum ætti þetta við eldsneyti og ljós.

Hagstofustjórinn ritaði grein um hússtjórnarmálin og húsmæðurnar. Hann sagði að í Danmörku væru 650,000 heimili. Ef unt væri nú að kenna húsmæðrunum að spara 10% af heimiliskostnaðinum. Þá væru þar sparaðar 8 miljónir króna fyrir hina litlu Danmörku. — Það væru smámunirnir, sem yrði að gefa gætur að. Menn yrðu með einlægum föstum vilja að hjálpast allir að í því. Og einn af stærstu sparnaðar smámununum, sem *allir fyrirlesararnir* behtu á, var að nota *heykassana* til matarsuðu.

Rafmagnsstjórinn hélt fyrirlestur um hvernig nota skyldi rafmagn og gas, til að spara það sem mest. Hvaða lampa nota ætti og hvernig ætti með þá að fara. Það ætti að spara ljósmagnið. Hafa ekki eins bjart og vant væri — til að spara kolin, sem lítil væru og afardýr. Sama væri með steinolíu. Það ætti að hafa lampana vel hreina og

minni brennara en vant væri. Óforsvaranlegt að eyða um of hinu dýra ljósmeti, sem ómögulegt væri nær því að fá.

Hitaleiðsluverkfræðingurinn sagði að hitann mætti spara á 10 liðum: að takmarka tölu upphitaðra herbergja í húsum, að ráðfæra sig við þá sem byggju neðan undir og við hliðina þannig, að upphituðu herbergin lægju hvert við hliðina á öðru og hvert undir öðru, að nota heldur koks og antresit til brenslu en kol, af því hitaefni þeirra notaðist 10—20% betur í venjulegum magazinofnum en kolanna, að nota alt rusl og úrgang frá húsinu og pappírsrusl sem unt væri, til brenslu, einkum mó og mómylsnu, sem væri ágæt blönduð saman við koks. Þetta væri sérstaklega gott eldsneyti í herbergi sem lítið þyrfti að hita upp og til að halda við hita í herbergi. Sót yrði að hreinsa strax úr ofnum þótt þeir drægju, því það dragi úr hitanum þegar það settist í pípurarnar og ofninn, að halda eldinum við í ofnum á nóttunni líka. Það borgaði sig betur upp á hitaeyðsluna, að þau herbergi sem allan daginn væru hituð upp kólnuðu ekki á nóttum, að lofta herbergin ekki ofmikið út, haga sér með það eftir vindstöðunni, lofta heldur stutta stund *móti vindi*, það herbergi, sem búið væri í, en *undan vindi* það herbergi, sem lægi að upphitaða herberginu, að hafa ventilinn á ofninum mátulega opinn og mátulega stóran, að hafa sem minstan gólfkulda, og loks, að hafa 10—20 prósent kaldara inni en vant væri, t. d. ef venjulegt væri að hafa hitann 18—20° Cels., þá að lækka hann í 16—18°. Ef menn þylðu það ekki þá að vera meira klæddur.

Samskonar sparnaðarfyrirlestrar voru haldnir um matreiðslu af færustu hússtjórnarkenslukonum sem bjuggu til ýmsa rétti fyrir augum áhorfendanna. Lögðu þær áherslu á að nota ýmsan gamlan þjóðlegan rétt, en spara kjöt og smjör, sykurl. Síðast en ekki sist lögðu þær húsmæðrunum þeim, sem ættu dætur, á hjarta, að spara sér að halda vinnukonu, því það

væri stærsti sparnaðurinn, láta dætur sínar gera verkin og gjalda þeim svo hið háa vinnukonukaup.

Líka fyrirlestra þurfum við að fá hér, sniðna eftir okkar ástæðum, ásamt sýningarkenslu hvernig við getum sparað mest í heimilisfærslu okkar. Kvenréttindafélagið hefir sent Bjargráðanefnd Alþingis erindi um að nauðsynlegt væri að fá slíka fræðslu bæði fyrirlestra og dýrtíðarmatarnámsskeið, og hefir nefndin tekið tillögur þessar til greina, og lagt til að svo yrði gert. Á hún þakkir miklar skilið fyrir hvernig hún hefir tekið því máli, og er vonandi að þing og landsstjórn fari eftir tillögum hennar.

Þjóðfélagsstofnanir

í New York fylki í Ameríku.

I.

Í sambandi við hinn alkunna Columbia háskóla, er Teachers College, þar sem kennaraefni og kenslukvenna fá tækifæri til að afla sér viðtækra og yfirgripsmikillar mentunar. Í þessari kenslustofnun er einnig deild, sem er sérstaklega til þess að menta og fullkomna útlærðar hjúkrunarkonur, þar eru góð námsskeið handa þeim hjúkrunarkonum, sem ætla sér að verða yfirhjúkrunarkonur, eða kenslukonur við sjúkra hjúkrunarskóla, eða þeim, sem ætla að taka einhverja sérstaka grein af þjóðfélagslegri starfsemi að lífsstarfi.

Undir þessi námsskeið heyra einnig heimsóknir og skoðanir almennra þjóðfélagslegra stofnana í New York og nágrenninu. Einni slíkri skoðun og heimsókn skal hér lýst frá barnaheimilinu „Hastings heimili handa munaðarlausum börnum“ (Orphanage Hastings on Hudson, New York), sem er í smábæ í nánd við borgina New York.

Menn ganga fallega skógargötu upp á hæðina, sem heimili þetta er byggt á. Útsýnið héðan var dýrðlegt yfir Hudsonfljótið, græna skóga, engi og aldingarða. Frammi fyrir mönnum er reisuleg tvílyft bygging og nokkrar

minni byggingar í „villu“-stil með ágætum leikvelli, sem fullur var af glöðum, leikandi börnum. Alt er vafið grænu grasi, og umkringt blaðríkum, hlýlegum trjám.

Hastings heimili handa munaðarlausum börnum, er eign sérstaks félags, og er rekið algerlega fyrir einstakra manna fé. Þessi stofnun er orðin hundrað ára gömul. En alt hennar núverandi fyrirkomulag er skapað af hinum núverandi forstöðumanni, dr. phil. Reeder og konu hans.

„Þetta er enginn stofnun, heldur heimili og skóli“, hefir alkunnur amerískur mannvinnur sagt um barnaheimili Reeders, og er hann þó ákveðinn óvinur allra venjulegra uppeldisstofnana. En þenna vitnisburð bera allir, sem skoða þetta heimili. Hér fá börn uppeldi og skólafræðslu, og það sem meira er um vert: uppeldið og skólafræðslan er sniðin eftir hvers eins persónulega skapferli og hæfileikum, með sérstöku tilliti til að gera úr þeim sjálfstæða og nýta þjóðfélagsmeðlimi, sem geti strax á unga aldri séð um sig sjálfir. Að þessi góði árangur verður af uppeldinu, er fyrst og fremst að þakka dr. Reeders og Mrs. Reeders miklu hæfileikum til að stjórna æskulýðnum og skilja hann, reynslu þeirra (þau hafa alið upp mörg börn), starfsþreki, áhuga og ágætu fordæmi, ásamt mjög góðum fjárhag stofnunarinnar, og ýmsum öðrum hagkvæmum ytri ástæðum.

Stjórn heimilisins, eða stofnunarinnar, situr í New York. Hún tekur á móti heilbrigðum munaðarlausum börnum, sem eru innan 10 ára aldurs. Inntökuskilyrðið er að þau fái að vera undir umsjón félagsins þar til þau séu fullra 18 ára. En batni fjárhagur eða ástæður vandamanna barnsins þannig á þeim tíma, að þeir geti séð um það, og tekið að sér ábyrgðina á uppeldi þess, þá fær barnið fyrri að fara til þeirra. Annars er það alið upp þangað til það getur sjálft séð um sig og unnið fyrir sér. Stúlkurnar alast upp, þangað til þær eru fullra 18 ára. Drengir, sem ekki vilja ganga á hærri skóla, fá burtfararleyfi frá Heimilinu 15—18 ára gamlir til að fara í vist með vissum skilyrðum. Þessum skilyrðum geta báðir hlutaðeigendur

sagt upp, og fer þá drengurinn aftur heim.

Við þessa stofnun er fylgt „skylduliðs“-reglunni (Cottage system). Þannig að á hverju heimili eru 20—25 börn og ein húsmóðir. Börnin eru bæði drengir og stúlkur frá 2ja ára aldri og upp í 18 ár, og býr þannig hver húsmóðir með sínu skylduliði í einni af hinum ofan nefndu „villa“-byggingum. Á hverju heimilanna eru skemtileg og björt svefnherbergi og baðherbergi á efri hæðinni, en á neðri hæðinni er matsalurinn, eldhúsið, bóka-herbergið og setustofan eða samkomusalurinn. Alt er þetta fallega og smekklega, en þó látlaust útbúið. Það er *heimili* í raun og veru. Heimaverkunum er skift milli eldri barnanna, þau hafa öll sínum smáu skyldustörfum að gegna. En þar er einnig launað vinnufólk. Oft fá eldri börnin að gera störf vinnufólksins gegn fastsettum launum fyrir þau. Húsmóðirin, „the Cottage mother“, stjórnar hverju heimili.

Maturinn er tilbúinn á hverju heimili handa því sérstaklega, en efnið í hann er tekið af sameiginlegum matarforða allrar stofnuharninnar.

Ritgerð sú sem hér fer á eftir, er útdráttur úr fyrirlestri, sem hitaleiðsluverkfræðingur Jess Jensen hélt í Höfn í vetur. Þótt margar húsmæður vili margt, sem í honum er, þá er þar þó einnig ýmislegt, sem alþýðu manna mun ekki kunnugt, en er þó nauðsynlegt að bera skyn á.

Hvernig getum við sparað steinolíuna?

Fyrst og fremst með því, að velja rétta tegund af steinolíu, ef hún er til. »Water white« er bezt. »Standard white« er ágæt í oliuofna og oliuvélar. Þá er »Sunlight«, hún er lókust, en þó ágæt í steinolíuofna og steinolíueldavélar.

»En hvernig fæst núna nógu mikil steinolía?« munu margir segja. Það er mjög erfitt og dýrt, og allir steinolíuotendur verða að hafa það hugfast, að sem slendur má enginn eyða meiru en *helmingnum móli* því, sem hann eyddi á *jafn löngum tíma* í fyrra. Menn breyta gagnstætt samborgaralegum og þjóðfélagslegum hugsjónum ef menn reyna að ná sér í meira en leyft er að hver einn megi fá.

Undir núverandi kringumstæðum verður að spara steinolíuna sem unt er. Við verðum því að útvega okkur sparsama brennara á lampana okkar, ef við höfum ekki haft þá áður.

Dýrir og ódýrir lampar.

Öllum er auðsætt að stór brennari eyðir meiri steinolíu en litill brennari. Viða eru notaðir óþarflega stórir brennarar með dreifara.

Almennur 14 línu hringbrennari gefur 16—17 normalljós og þetta er nægilegt vinnuljós. En nú eru oft notaðir 20 línu brennarar, og enn þá stærri. Einn 20 lína brennari eyðir hæglega meira en potti af olíu á einni kvöldvöku. Hér er mælirinn á eyðslunni:

Fjórtn línu brennari eyðir 44 gr. af olíu á klst.

18 línu brennari (26 normalljós) eyðir 68 gr. á klst.

24 línu brennari (36 normalljós) eyðir 101 gr. á klst.

Einn líter af steinolíu er 800 gr. á pyngd. Ódýrar tegundir ofurlítið meira.

Þessi reikningur byggist á því, að brennarinn sé *algerlega hreinn*. Eyði lampinn meiru, þá verður að aðgæta brennarann og hreinsa. Ef það dugar ekki, þá verður að skifta um brennara.

Steinolian verður að geymast í tilluktum ílátum. Það er bæði ósparsamt að láta hana gufa upp og getur valdið sprengingum.

Dagleg hreinsun lampans.

Mörgum húsmæðrum leiðist að hreinsa lampana sína. En eigi þeir að loga vel og vera drjúgir, þá má ekki fela hreinsun þeirra nema fullkomlega áreiðanlegu fólki. Og menn eiga, sem alkunnugt er, að trúa sjálfum sér bezt.

Glösin.

Fyrst og fremst ætti ætíð að hreinsa *lampana strax á morgnana*. Ef eitthvað bílar í þeim, eða glas springur, þá geta búðir verið lokaðar, ef það er ekki gert fyr en á að fara að kveikja á þeim. Ný glös þarf vandlega að velja, ef þau gömlu springa. Það er ekki nóg að glasið sitji rétt í kransinum, heldur þarf lampinn einmitt að fá sitt rétta glas, eftir því, sem á við brennarann. Beint, mjótt glas, sem kemur í staðinn fyrir vitt glas, getur valdið stöðugu lampaósi, og minkað birtuna að miklum mun.

Brennarinn.

Hann verður að hreinsast vandlega utan og innan á hverjum einasta degi. Útgufunin setur fituhúð á málminn, svo þegar brennarinn hitnar, þá veldur það vondri lykt. Vandlega skal gæta að því, að loftgötin í brennarannum séu hrein og opin.

Kveikurinn.

Það er með kveikinn eins og með glasið. Hver brennari þarf sinn sérstaka kveik. Þótt ekki vanti nema 1—2 millim. til þess að kveikurinn falli alveg í hringinn, þá verður birtan verri og olían eyðist meira.

Á þessum tímum er erfitt að fá góða lampakveiki. Þeir eru bestir úr mjúkri bómull. Menn eiga jafnan að velja mýkstu kveikina af þeim, sem er að fá. Kveikurinn verður að vera fullkomlega þur, þegar hann er settur í lampann. Annars má þurka hann nálægt ofni. Hann verður að liggja 2 klst. í steinolíu áður en kveikt er. Ekki má hann vera svo langur að hann snúist í lykkju í botninum. Það getur gert ólag á skrúfinguna.

Efst kveikbrúnninn verður að vera jöfn og alveg hrein. Menn ættu helst ekki að klippa kveikinn að ofan, því það er erfitt að klippa hann alveg beinan. En ef hann er rétt skrúfaður í, þá er lafhægt að halda honum beinum og hreinum, með því að *perra hann daglega* með lérefli eða pappir. En þegar það brenda er þerrað af, þá verður að aðgæta að það falli ekki ofan í brennarann, því það gæti stoppað loftgölin, og þá logar lampinn illa og gerir ilt loft.

Þegar kveikurinn fer að verða harður, svo hann dregur olíuna illa upp, þá verður að fá nýjan kveik.

Ef logadreifari er að óþörfu í lampa, eða hann á ekki við brennarann, þá veldur það oliueyðslu, lélegu ljósi og stöðugum glasa-sprengingum.

Að eins sérfræðingar þekkja hvaða logadreifarar eiga við hvern brennara.

Lampi með ljósi.

Áður en látið er á lampann og kveikt er á honum, verður jafnan að aðgæta hvort hann er hreinn sjálfur, og hvort skrúfan er í lagi.

Lampar með pykkum kveik og víðu belgglasi eyða meiru og eru dýrastir að nota. Stór nýtzku brennari má ekki eyða meiri olíu en hér er sagt að framan. Og það læst að eins með eftirfylgjandi reglum:

Það er *ætlid* hættulegt að láta olíu á logandi lampa. Aldrei má láta lampann alveg fullan, því lítið bil með lofti í ofan yfir olíunni, hefir þýðingu fyrir loftrásina í lampanum. Auk þess er þá hætt við að olían ýrist og gufi upp með skrúfunni, og renni svo niður um olíugeymirinn.

Ekkert annað en hrein steinolía má komast í lampann. Ef óhreinindi komast á botninn verður að hreinsa þau þegar burtu, annars dregur kveikurinn þau upp í sig. Hægast er að

láta á lampann með trekt og síá olíuna á gisið hreint lérefst.

Olían verður að vera tárhrein, annars getur orðið sprenging.

Lampaglasíð má ekki vera kalt þegar kveikt er, og kveikurinn aldrei skrúfaður alveg upp strax. Loftið í brennarannum og glasinu verður að hitna fyrst í 2—3 mínútur, svo má skrúfa kveikinn upp. Þá verður að gæta að því, að ljósið hækkar oft af sjálfu sér. Þegar lampinn hefir logað lengi í herbergi, sem ekki hefir góða loftrás þá lækkar loginn eftir stundarkorn og loftið verður þungt inni. Súrefnið í loftinu er þá að þrotum komið. Þá verður að opna glugga eða sjá á annan hátt fyrir nýrri loftrás.

„Skrúfaðu lampann niður“.

Það er algerlega skakt að halda að olían sparist nokkuð með því að skrúfa lampann niður að hálfu leyti. Afleiðingin verður sú, að kveikurinn brennur fyrri en venjulega, af því að skarið stækkar, við það kemurvont loft og ólykt í tilbót, en alls ekkert sparast. Olían, sem kveikurinn sýgur upp, brennur ekki, en fyllir herbergið með skaðlegri gufu.

Barnið.

(Þýtt).

»Hún skal sofa hérna«, sagði fröken Inga glaðlega — hún getur legið inni í mínu herbergi. Nei, sko hvernig augun leggjast aftur. Hún er áreiðanlega það þægasta barn, sem til er, fyrst hún grætur ekki þótt hún sé syfjuð. Komdu, við skulum leggja hana þangað inn.

Inni í stóra salnum vakti ljósakrónan snöggvast athygli barnsins með sínum skrautlegu litbreytingum á veggnum, þegar sólargeislarnir brotnuðu í glerflötunum, og hún fálmaði snöggvast eftir þessum fallegu röndum, sem hún ætlaði að grípa. En brátt féll höfuðið aftur ofan á öxl móðurinnar, og munnurinn kipraðist saman eins og til að gráta. Fröken Inga flýtti sér því að taka rauðu silkiábreiðuna ofan af rúminu sínu, og búa um barnið á legubekknum, svo að allt væri svo hlýlegt og mjúkt og notalegt fyrir litla barnið eins og unt væri. Barnið dró nokkuð djúp andartök, hálf-sofandi, eins og hún nyti sérlegrar velliðunar, faldi svo höfuðið í mjúka svæslinum, og var þegar steinsofnuð. — »Farðu nú fram í eldhúsið, Anna, til hennar Sofíu, eg skal gæta að Elsu«, sagði fröken Inga. — Anna fór þegar út.